

अध्याय १०

सामाजिक सीपहरू

कुनै व्यक्ति अरु व्यक्तिहरूसँग घुलमिल हुने र आत्मीय सम्बन्ध राख्ने सीप 'सामाजिक सीप' हो। यस्तो सीप अरु व्यक्तिसँग एक आपसमा सम्बन्ध राख्ने र कायम गर्ने, आफू बारे ज्ञान हासिल गर्ने र अर्काको भावनामाथि विचार पुऱ्याउने क्रममा विकास हुने गर्छ।

असल सामाजिक सीप हुनु सबैका लागि महत्वपूर्ण हुन्छ। परिवार, साथीहरूको समूह, वा विद्यालयको कक्षा जस्ता कुनै पनि समूहको मिलनसार सदस्य बन्न सामाजिक सीपको आवश्यकता पर्छ।

सामाजिक सीपहरू भनेको केवल असल आचरण मात्र होइन। असल सामाजिक सीपहरूको कारण कुनै पनि व्यक्तिले :

- अरुबाट स्नेह, माया र सहयोग तथा ढाडस पाउन, दिन र लिन मद्दत पुग्छ।
- स्वीकार्य ढंगबाट आफ्ना आवश्यकता, भावना र अधिकार व्यक्त गर्न सक्छन्।
- प्रभावकारी संचार गर्न सक्ने वातावरण बनाउन सक्छन्।

बहिरा वा राम्ररी सुन्न नसक्नेहरूकालागि असल सामाजिक सीपको महत्त्व हुन्छ। अरु व्यक्तिहरूसँग घुलमिल हुनसक्ने क्षमताका कारण ऊ एकिलनबाट जोगिन्छ।

सुन्न सक्ने बालबालिकाहरू जस्तै बहिरा बालबालिकाहरूले पनि आफू वरिपरिका मानिसहरूसँग अन्तरक्रिया गरी सामाजिक सीपको विकास गर्नुपर्छ। यसले उनीहरूलाई आफूभन्दा ठूला व्यक्तिको आदर गर्ने, अर्काको सामान चलाउनु भन्दा अगाडि अनुमति लिने वा कुनै क्रियाकलापमा भाग लिँदा आफ्नो पालो पर्खने जस्ता कुराहरू सिकाउँछ।

असल सामाजिक सीपले बालबालिकाहरूलाई साथी बनाउन र समुदायका अरु व्यक्तिहरूसँग सम्बन्ध कायम गर्न सिकाउँछ।

बालबालिकाहरूले सामाजिक सीप कसरी सिक्छन्

हामी सामाजिक सीप लिएर जन्मदैनौं । जब शिशु अवस्थादेखि जब अरुहरूसँग संसर्ग तथा भेटघाट हुन थाल्छ, त्यसै बेलादेखि हामी सामाजिक सीप सिक्न थाल्छौं । यस्तो सामाजिक सीप हामीले बालक, प्रौढ हुँदै जीवन भर नै सिक्छौं र तिनको प्रयोग गर्छौं ।

प्रारम्भिक अवस्थामा यी सामाजिक सीपहरू सरल हुन्छन् । एउटा शिशुले आमाको मुस्कान फर्काउन जान्दछ र नानीले खेल खेल्दा आफ्नो पालो पर्खन जान्दछ । तर जब नानी ठूलो हुँदै जान्छ, अरुहरूसँग व्यवहार गर्न उसलाई अरुहरू विकसित सामाजिक सीपहरूको आवश्यकता पर्छ ।

२ वर्षको हुँदा

- आवश्यकता पर्दा □ अरूसँग सहयोग माग्छ ।
- अरु बालबालिकाहरूसँग □ मिलेर खेल्छ ।
- स्थाहार गर्नेहरूको नक्कल गर्छ ।

३ वर्षको हुँदा

- घरको काममा सघाउन चारस मान्न थाल्छ ।
- सामान्य कामहरू गर्दा □ प्रशंसा गरेको मन पराउँछ ।
- अरुहरूको भावना अनुभव गर्छ ।

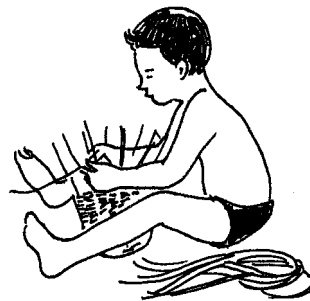
५ वर्षको हुँदा

- नियम तथा विचारहरू जस्तै निश्चक्षता, ठीक वा बेठीक जस्ता कुराहरू बुझ्छ ।
- धेरै भावनाहरू व्यक्त गर्छ ।
- अरु बालबालिकाहरूसँग □ खेल्छ ।

नानीको 'ठीक व्यवहार' उसको उमेरमाथि निर्भर रहन्छ । यदि उसले सक्ने भन्दा बढी अपेक्षा गरियो भने दुःखी मात्र होइन्छ । यसो भनेर नानीबाट कम अपेक्षा गरियो भने उसलाई नयाँ सीप सिकाउन ढिलो हुन सक्छ र उसले उमेर अनुसार सिक्नुपर्ने कुराहरू सिक्न पाउदैन । नानीले कहिले नयाँ सीप सिक्न सक्नेछ भन्ने विषयमा थप जानकारीका लागि पृष्ठ २२९ देखि हेर्नुहोस् ।

बहिरा नानीको क्षमताप्रति चनाखो बन्नुहोस् । कतै तपाईंले उसको क्षमतालाई कम आक्नु भएको छैन ?

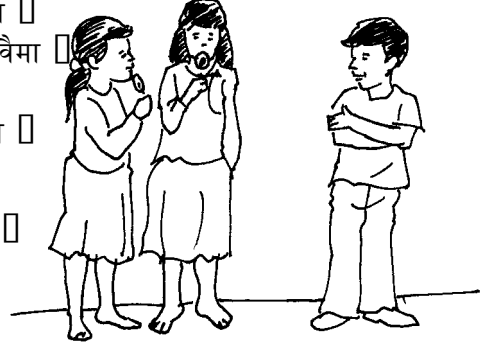

बालबालिकाहरूले सामाजिक सीप पाइला-पाइला गर्दै सिक्छन्

बालबालिकाहरूले सबै प्रकारका विकास जस्तै सामाजिक सीप पाइला-पाइला गर्दै सिक्छन् । सामाजिक सीप सिक्न नानीले अरू व्यक्तिको भावनाबारे सचेत हुनुपर्छ । अनि उसले अरू व्यक्तिकोसँग विचार आदानप्रदान गर्न र सहकार्य गर्न सिक्नुपर्छ ॥

शुरुमा नानीले अरू नानीहरूको छेवैमा ॥
खेलन थाल्छ । यसको अर्थ ॥
खेल्दा उसले साथीहरू छेवैमा ॥
रहेको रूचाउँछ । तर ॥
वास्तवमा उ साथीहरूसँगै ॥
भने खेल्दैन ॥

त्यसपछि उसले अरूसँग ॥
खेलन थाल्दछ र जान्दछ । उसले एउटै खेलौना
साझा बनाएर खेलन थाल्छ र साथीसङ्गीहरूसँग
मिलेर खेलन सकिने खेल खेलन सक्छ ।

मिठाई खाने मन भएता पनि अरूको
हातबाट मिठाई खोस्नु हुँदैन भनेर कमलले
जानेका छन् ।

जब बालबालिकाहरू ठूला हुँदै जान्छन्
उनीहरूले नियमहरू सिक्न र आफ्ना
व्यवहारहरूलाई नियन्त्रणमा राख्न सिक्नुपर्छ ।

घरभित्र

बालबालिकाहरूले आफ्ना आमाबाबु र
परिवारका अन्य सदस्यहरूले एक आपसमा
गरेका व्यवहार देखेर सामाजिक सीपको
पहिलो पाठ सिक्छन् । बालबालिकाहरूले
एक आपसमा अन्तरक्रिया गर्दा अरूले
गरेका र भनेका कुराहरूको नक्कल गर्छन् ।

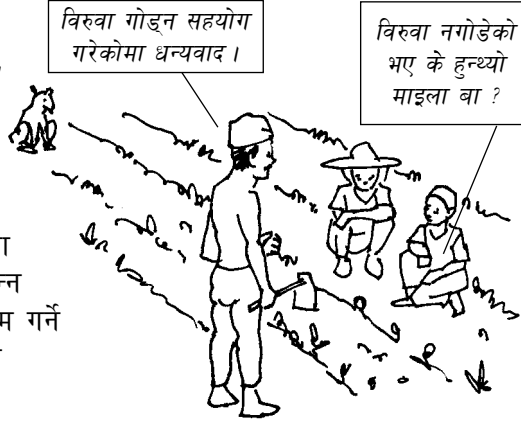
यसपछि मेरो
पालो हो ?

अरू बालबालिकाहरूसँग खेल्दा

खेल खेल्दा बालबालिकाहरूले निर्देशन पालना गर्न, सहकार्य
गर्न, पालो पर्खन र एकअर्काबाट लिनदिन जान्दछन् । खेल
खेलने क्रममा कलिला बालबालिकाहरूले आफ्ना भावना बुझ्न,
आफूले गर्न सक्ने काम गर्न र आफू को हुँ भनेर अनुभव गर्न
सक्छन् ।

समुदायभित्र

आफ्नो घर र नजिकका नातेदार बाहेक बालबालिकाहरूले अरू ठूला बालबालिकाहरू, प्रौढहरूले एक आपसमा मिलेर कुराकानी गरेको, खेलेको र काम गरेको देख्छन्। यसरी बालबालिकाहरूले आफ्नो परिवार बाहिरका मानिसहरूसँग सम्बन्ध स्थापना गर्न सिक्छन्। यसरी नै खुला विशाल संसारमा बालबालिकाहरूले विभिन्न स्थितिहरूमा विभिन्न तरिकाले प्रतिक्रिया गर्न विभिन्न तरिकाले काम गर्ने अभ्यास गर्न सिक्ने गर्छन्। उनीहरूले आफ्ना सबल तथा दुर्बल पक्षहरू पहिल्याउने क्रममा सामाजिक सीपहरूको विकास गर्ने गर्छन्।

बहिरोपनले सामाजिक सीप सिकाइलाई थप कठिन बनाउँछ

सुन्न सक्ने बालबालिकाहरू संसार र आफू वरिपरि भइरहेका क्रियाकलापहरूबारे धेरै कुरा सिक्न सक्छन्। उनीहरूले जान्नु पर्ने धेरै सामाजिक सीपहरू उनीहरूलाई प्रत्यक्ष सिकाइदैन, तर उनीहरूले अरू मानिसहरूले एक आपसमा कुराकानी गरेको सुनेर सिक्छन्। सुन्न नसक्ने धेरै बालबालिकाहरू यस्ता सूचनाहरूबाट वञ्चित हुन्छन्।

राम्ररी सुन्न नसक्ने नानीलाई सुन्न सक्ने बालबालिकाहरूको तुलनामा अरू मानिसहरूसँग कसरी व्यवहार गरिन्छ भनेर सिक्न बढी कठिन हुन्छ। उनीहरू आफूले देखेका व्यवहारहरू र मानिसहरू किन विशेष ढंगबाट व्यवहार गर्छन् भनी बुझ्दैनन्।

यस्ता घटना विशेषगरी बहिरो नानी र उनका आमाबाबुहरूबीच एक आपसमा राम्ररी संचार हुन नसकेको अवस्थामा घट्छन्। यदि कुनै नानीले नराम्रो व्यवहार गरिरहेको छ भने सो अवस्थामा उसलाई कसरी व्यवहार गर्नुपर्छ भनेर बुझाउन कठिन हुन्छ। यस्तो अवस्थामा उसलाई हतोत्साहित हुनेगरी दोष दिने गर्नु हुदैन। यसो गरेमा उसले अझ बढी नराम्रो व्यवहार गर्न सक्छ। नराम्रो व्यवहार गर्ने नानीलाई अरू मानिसहरूले एकलो बनाउन सक्छन्।

बहिरा नानीलाई कसरी संचार गर्ने, अरूसँग मिलेर कसरी काम गर्ने र आफ्नो व्यवहारलाई कसरी नियन्त्रण गर्ने भनेर सिक्न बढी सहयोगको आवश्यकता पर्छ।

जमुना केरा खान चाहन्छिन् तर त्यो किन्नु पर्छ, किन्नका लागि पैसा तिर्नुपर्छ भनेर उनलाई थाहा छैन।

नानीको व्यवहार कसरी व्यवस्थापन गर्ने

बहिरा नानीको नराम्रो व्यवहार वा जिद्दी बहिरोपनको कारण जस्तो लागेपनि त्यसतो नहुन पनि सक्छ। आफ्नो संचार क्षमता विकास भई नसकेका सुन्न सक्ने नानीले जस्तै सुन्न नसक्ने नानीले पनि आफ्नो व्यवहार मार्फत् या विभिन्न तरिकाले संचार गर्छ।

समस्याजन्य व्यवहार वा जिद्दी गर्न शुरू भएको लागेको लक्षण पहिचान गर्न सिकनुहोस्

पारस ! अब घर जाओ ।

पारस आश्चर्यमा परेको र वेखुशी भएको देखिन्छ । ऊ तत्कालै चिच्याउन र रून थाल्छ ।

यदि पारसले सुन्न सक्थ्यो भने उसले आफ्नी आमा र हजुरआमा बीचको कुराकानी सुन्न सक्थ्यो र उनीहरू किन चाँडै फिर्दैछन् भनेर थाहा पाउँथ्यो ।

यसपछि अब फर्किनेबेला भयो भनेर ऊ तयार हुन सक्थ्यो ।

पारसले राम्ररी सुन्न नसक्ने हुनाले आफ्नी हजुरआमाले घर जाने कुरा गर्दा ऊ आश्चर्यमा पर्‍यो । पारस जस्तै सबै बहिरा बालबालिकाहरू हर समय आश्चर्यमा पर्ने गर्छन् ।

आमाबाबुले बहिरो वा राम्ररी सुन्न नसक्ने नानीले कसरी व्यवहार गरिरहेको छ भनेर नजिकबाट ध्यान दिनुपर्छ। आफ्नो व्यवहारद्वारा नानीले के भन्न खोजिरहेको छ भनेर बुझ्न र उसलाई आफ्ना अपेक्षाहरू बताउन धैर्य गर्नुपर्छ ।

राम्ररी सुन्न सक्ने बालबालिकाहरूले बहिरा वा राम्ररी सुन्न नसक्ने बालबालिकाहरूको दाँजोमा छिटो र सजिलै असल व्यवहार सिक्छन् । बालबालिकाहरू आमाबाबुले भनेका प्रत्येक कुरामा 'नाई' भन्ने अवस्था पनि आउने गर्छ । यी व्यवहारहरू परिवारजनका लागि ज्यादै निराशाजनक हुनसक्छन् तर यो सामान्य कुरा हो र यस्तो अवस्था नानीले आत्मनियन्त्रण गर्न सिक्दै जाँदा स्वतः हराएर जान्छ ।

राम्ररी सुन्न नसक्ने नानीलाई आत्मनियन्त्रण गर्न सिक्न बढी कठिन हुन्छ । मानिसहरूले बहिरा बालबालिकाहरूसँग संचार गर्न नसक्दा बालबालिकाहरू निराश तथा चिन्तित हुन्छन् र रिसाउँछन् । आफूले किन कुनै व्यवहार गर्नेपर्छ वा आफू वरिपरि के भइरहेको छ भनेर उनीहरू बुझ्दैनन् ।

समस्याजन्य व्यवहार गर्ने बानी लाग्न सुरुमै रोक्ने कोसिस गर्नुहोस्

नानीले नराम्रो व्यवहार गरिरहेको बेला आफैलाई साध्नुहोस्, “नानीले मलाई के भन्न खोजिरहेको छ ? उसले के चाहेको हो ?” नानीको कुनै पनि व्यवहार वा क्रियाकलाप संचार गर्ने एउटा तरिका हो भन्ने कुरा जहिले पनि ख्यालमा राख्नुहोस् । उसले शब्दमा वा सङ्केतमा आफ्ना कुरा बताउन नसक्ने हुनाले उसले कुनै आफ्नो व्यवहार तथा क्रियाकलापहरूद्वारा व्यक्त कोसिस गर्छ ।

नराम्रो व्यवहार गर्नाका कारण जान्न सकेमा व्यवहारगत समस्याहरूबाट जोगिन सकिन्छ । यसका लागि निम्न कुराहरूमा याद गर्नुहोस् :

- □ नानीलाई तपाईंको ध्यान चाहिएको छ कि । नराम्रो व्यवहार □ गर्दा अरूले ध्यान दिन्छन् भनेर उसले बुझेको हुन सक्छ ।
- □ उ थकित, भोकाएको वा कुनै वस्तुसँग डराएको हुन सक्छ ।
- □ तपाईं के चाहनुहुन्छ भनेर नबुझेको हुन सक्छ वा उसले □ केही चाहिरहेको हुन सक्छ र तपाईंले बुझ्ने गरी बताउन □ सकिरहेको नहुन सक्छ ।
- □ कुनै नानी वा प्रौढले उसलाई जिस्क्याएको वा नराम्रो व्यवहार □ गरेको हुन सक्छ ।
- □ अरू नानीको नक्कल गरेको हुन सक्छ ।
- □ तपाईंको अपेक्षा पूरा गर्न नसकेको हुन सक्छ वा तपाईंले चाहेको कुरा आफूले गर्न चाहेको बताइरहेको हुन सक्छ ।

नानी किन चिन्तित छ भनेर थाहा पाएता पनि कुनै कुनै अवस्थामा फकाउँदा पनि वा जे सुकै गरे पनि उ नफकिन सक्छ । तर नानीको व्यवहारलाई उसको संचार गर्ने तरिका हो भनेर बुझियो भने समस्या खडा हुनु अगाडि नै नानीको आवश्यकता पूरा गर्न सकिन्छ ।

राम्रा र नराम्रा व्यवहार निर्धारण कसरी गर्ने

नानीले असल व्यवहार गरिरहेका अवस्थाहरूमा पनि कहिलेकहीं हुँदैन भन्नुपर्ने हुन्छ । यो उसलाई सुरक्षित राख्न उसले नराम्रो व्यवहार गरिरहेको वा अनुमति नदिएको काम गर्न चाहिरहेको अवस्थामा गर्नु पर्ने हुन्छ । कुन व्यवहारलाई पचाउने भन्ने कुरा नानीको उमेर अनुसार पनि तोक्नुपर्ने हुनसक्छ । नानीका व्यवहारहरू ऊ हुँकदै जाँदा र उसले संसारबारे धेरै बुझ्दै जाँदा परिवर्तन हुने गर्छन् ।

राम्ररी सुन्न नसक्ने हुनाले कहिलेकहीं नानीले तपाईंको इच्छा नबुझ्न सक्छ । यस्तोबेला नानीले तपाईंको बेवास्ता गरेको वा नराम्रो व्यवहार गरेको जस्तो लाग्न सक्छ ।

बुबाले के भन्दैछन्
अनिताले बुझेकी
छैनन् ।

नानीको व्यवहारको सीमा तोक्न वा नराम्रो उसले गरिरहेको व्यवहार परिवर्तनका लागि गर्नु पर्ने कुराहरू :

१. बताउनुहोस् । 'हुँदैन' भन्नु अगाडि राम्ररी सोच्नुहोस् । एकपटक 'हुँदैन' भनेपछि त्यसमा अडिग रहनुपर्छ । नानीको जिद्दीको कारण आफ्नो अडान परिवर्तन गर्न थालियो भने उसले आफूले चाहेको हरेक कुरा प्राप्त गर्न नराम्रो व्यवहार वा जिद्दी गर्न सिक्छ ।

एक पटक तपाईंले आफ्नो नानीलाई कुनै कुरा गर्नु हुँदैन वा यो कुरा पाउँदैनौ भनेर बताइसकेपछि उसको रूवाइ रोक्न आफ्नो अडान परिवर्तन नगर्नुहोस् ।

२. देखाउनुहोस् । आफूले भन्न चाहेको कुरा उसलाई देखाउनुहोस् ।

यो बाबाको चस्मा हो । यो खेलौना होइन ।

३. चित्रहरू प्रयोग गर्नुहोस् । अनुरोधलाई स्पष्ट पार्न चित्रहरू प्रयोग गर्नुहोस् ।

इनारलाई छोपेर राख्नुपर्छ नत्र भने इनारभित्र खस्न सकिन्छ ।

चित्रहरू एक जनाको व्यवहारले कसरी अरूलाई असर गर्छ भन्ने जस्ता संचार गर्न कठिन हुने कुराहरू बुझाउन उपयोगी हुन्छन् ।

४. सहयोग गर्नुहोस् । आफूले भनेका वा अर्द्दाएका काम गर्न उसलाई सहयोग गर्नुहोस् ।

बहिरो नानीलाई आफूले भनेका कुरा वा अर्द्दाएका काम बुझ्न कठिन भएमा आफूले के चाहेको हो भनी गरेर देखाउनुहोस् ।

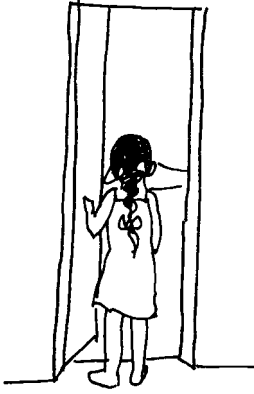
दीर्घकालिन रूपमा उपयोगी नहुने व्यवहार-व्यवस्थापनका उपायहरू

बहिरा बालबालिका भएका परिवारहरूलाई आफूले सम्हाल्न नसक्ने व्यवहारगत समस्याहरूको सामना गरिरहनु पर्ने हुनसक्छ। उनीहरूले गर्ने कयन कामहरू जुन केही समयका लागि उपयोगी जस्तो लागेपनि नानीको नराम्रो व्यवहार वा जिद्दी रोकन नसक्ने हुन्छन्। यहाँ दीर्घकालिन रूपमा उपयोगी नहुने व्यवहार-व्यवस्थापनका उपायहरूका केही उदाहरण दिइएका छन्:

- आदेशहरूको अर्थ वा कारण नबताई तिनको प्रयोग गर्ने। यसले नानीलाई आफैँ सही निर्णय गर्नबाट रोक्छ।

- बहिरो नानीलाई अरू बालबालिकाहरू भन्दा बढी सजाय दिने। शारीरिक दुर्व्यवहारले नानीलाई चिन्तित र अटेरी तथा विद्रोही बनाउन सक्छ।

- राम्ररी सुन्न नसक्ने नानी त हो नि भन्दै नराम्रो व्यवहार गर्न छूट दिने, नसच्याई त्यसलाई निरन्तरता दिने। यसले नानीलाई सामाजिक रूपले बहिस्कृत (एक्लो) बनाउँछ।

- बहिरो नानीलाई अरू बालबालिकाहरू भन्दा बढी घरभित्रै राख्ने। यसो गर्दा नानीको सामाजिक विकासमा गतिरोध आउँछ।

यी माथिका उपायहरूले केही समयका लागि काम गरेता पनि नानीलाई अरू मानिससँग कसरी व्यवहार वा अन्तरक्रिया गर्ने भनी सिकाउन मद्दत गर्दैनन्।

सबै आमाबाबु आफ्ना नानीहरूले असल व्यवहार गरुन् र पछि गएर समुदायका सम्मानित व्यक्ति बनून् भन्ने चाहन्छन्। नानीमा आत्मनियन्त्रण विकास गर्नका लागि अभिभावकको आत्मनियन्त्रण एक नमूनाको रूपमा काम गर्न सक्छ। आफ्नो नानीलाई ज्ञानी वा असल व्यवहार भयो भनेमात्र अरूको प्यारो होइन्छ भन्ने देखाउनुहोस्।

► नानीले नराम्रो व्यवहार गरिरहेको बेला उसलाई कसरी सम्झाउने।

नानीले नराम्रो व्यवहार वा जिद्दी गरिरहेको बेला उसलाई त्यो स्थानबाट हटाई अर्कै स्थानमा लगेर ५ मिनेटसम्म (सानालाई कम समय) चुपचाप बस्न लगाउनुहोस्।

ऊ समय अगाडि नै उठ्न खोज्यो भने फेरि त्यत्तिकै समय राख्नुहोस्। उसलाई एकलै नछोड्नुहोस्। यसरी बसाएको अवस्थामा नानीले आफ्नो व्यवहार ठीक होइन भन्ने थाहा पाउन सक्छ र अबदेखि राम्रो राम्रो व्यवहार गर्नुपर्ने र तरिका सिक्ने बारे अवसर मिल्छ। यसैगरी यस समयबीचमा तपाईंको रिस र चिन्ता पनि मरिसकेको हुन्छ।

चुपचाप बसाउनु अगाडि उसलाई दह्रो गरी समाउनुहोस् र उसले के कस्तो व्यवहार गर्नु पर्छ बताउनुहोस् । ऊ शान्त भएपछि उसलाई चुपचाप किन बसाएको हो र उसको व्यवहारले कसरी अरूलाई असर पुऱ्याउँछ भनी बताउनुहोस् ।

उसलाई मन पराउनुहुन्छ तर उसको व्यवहारलाई भने मन पराउनु हुन्न भनेर कुरा उसलाई राम्ररी सम्झाउनुहोस् । के र किन भएको हो भन्नका लागि उसले अर्कै तरिकाले व्यवहार गर्न सक्थ्यो भनेर बताउन वा सङ्केत गर्न प्रोत्साहित गर्नुहोस् । किन चुपचाप बसाइएको हो भन्ने बारे उसलाई सम्झाउनुहोस् ।

ओमकार ! भाइलाई कुट्नु नराम्रो काम हो ।
तिमीलाई रिस उठेको व्यक्त गर्न के उपाय
हुन्छ हामी सोचौं ।

जानी भोकिएका बेला के गर्ने

धेरैजसो बालबालिकाहरूले रिस पोख्न लडिबुडि गर्ने र जोडसँग रुने-कराउने गर्छन् । यस्तो बेला नानीले पूर्णरूपले आत्मनियन्त्रण गुमाएर चिच्याउने, रुने, हातखुट्टा फाल्ने, कुट्ने गर्छन् । राम्ररी संचार गर्न नसक्ने बालबालिकाहरूलाई अन्य बालबालिका भन्दा बढी भोक उठ्ने गर्छ र उनीहरूलाई फुल्याउन पनि कठिन हुन सक्छ ।

यस्तो अवस्थामा आफू सकेसम्म शान्त रहनु जरुरी हुन्छ । यस्तो बेला के गर्ने एक मिनटसम्म सोचेर निर्णय लिनुहोस् । भोक शान्त गर्ने केही सहयोगी उपायहरू:

- □ उसले नियन्त्रण गुमाएको बेला कुनै कुरा सम्झाउने कोसिस नगर्नुहोस् । त्यो छलफल गर्ने समय होइन ।
- □ नानीले लडिबुडि गर्न थाल्यो र गति छाड्यो भने थाहा नपाए जस्तो गर्नुहोस् तर उसलाई एकलै पनि नछोड्नुहोस् । आफ्नो व्यवहारदेखि ऊ आफैँ डराएको हुन सक्छ र सुरक्षाका लागि ऊ तपाईंलाई आफ्नो नजिकै चाहिरहेको हुन सक्छ ।
- □ नानीलाई पिट्नु, चिमोट्नु, भक्भक्क्याउनु वा ऊसँग चिच्याउनु हुँदैन र यसो गर्दा उसको भोक बढ्छ । तर उसलाई आक्रमक बन्न नदिनुहोस् । नत्र उसले आफैँलाई वा तपाईंलाई चोट पुऱ्याउन र सामानहरू तोडफोड गर्न सक्छ । यसो हुननदिन उसलाई समाउनु पर्ने पनि हुनसक्छ ।
- □ नानीलाई भोक उठेको बेला उसको □
ध्यान अन्यत्रै मोड्ने कोसिस गर्नुहोस् । □
उदाहरणका लागि यदि तपाईंले केही □
सामान ऊबाट खोसेको हुनाले नानी □
चिच्याइरहेको छ भने उसले चाहेको □
अर्को सामान दिएर वा उसले नदेखेको □
कुरा देखाएर भुल्याउन सक्नु हुन्छ । □
यो उपाय सबै कलिला □
बालबालिकाहरूका काम लाग्छ ।

सकिन्छ भने भोक उठेको नानीलाई त्यो स्थान (अवस्था) बाट अन्यत्र लैजानुहोस् ।

उसलाई गर्न नहुने भनी तोकिएको काम या कुराहरू गर्न नपाएका कारण उ भोकिएको हो भने ती काम या कुराहरू गर्न कुनै पनि हालतमा छुट नदिनु होस् । नानीको भोकिएका या व्यवहारका कारण त्यसो गर्नु भयो भने हरेक कुरा वा काम भोक देखाएर पाउन या गर्न सकिन्छ भनी उसले बुझ्नेछ ।

नानी सार्वजनिक स्थानमा भोकियो भने के गर्ने

नानीले सार्वजनिक स्थानमा भोक देखायो भने सकिन्छ भने उसलाई बोकेर त्यस स्थानबाट हटाउनुहोस् । नरिसाई शान्त भएर व्यवहार गर्ने कोसिस गर्नुहोस् । उसलाई पसलबाट, बजारबाट वा घटना घटेको स्थानबाट हटाउनुहोस् । सक्नुहुन्छ भने उसलाई शान्त पार्न एकान्त ठाउँ खोज्नुहोस् । आवश्यकता परे आफूले गर्नु पर्ने काम सिध्याउन्जेल कसैलाई नानी रूड्न लगाउनुहोस् ।

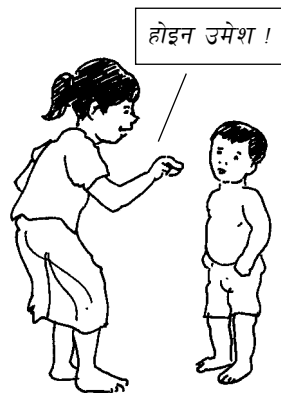

सार्वजनिक स्थानमा नानीको नराम्रो व्यवहार गर्छ कि भनेर उसलाई घरमै मात्र राख्न उपयुक्त काम होइन । तर सबै बालबालिकाहरूलाई सार्वजनिक स्थानमा व्यवहार गर्न जान्ने र समुदायको सदस्य बन्न सक्ने बनाउनु जरूरी छ ।

शक्तिशाली शिक्षक भनेका नै हाम्रा कामहरू हुन्

हरेक परिवारमा जस्तै बहिरो नानी भएका परिवारहरूले असल उदाहरण देखाउन जरूरी हुन्छ । आफ्नो बहिरो नानीले गर्नु पर्ने कामकुराको उदाहरण परिवार नै बन्नुपर्छ र नानीलाई सम्झाएर आफूले चाहे जस्तो व्यवहार गर्न प्रोत्साहित गर्नुपर्छ । तर असल उदाहरण प्रस्तुत गर्न र नानीलाई असल व्यवहार गर्न प्रोत्साहित गर्ने काम भनेजस्तो सजिलो हुँदैन ।

बालबालिका हुर्काउने काम बेला बखतमा निरासालागदो हुन्छ । त्यसमाथि संचार गर्न कठिनाई भइरहेका बेला त बहिरा नानीलाई कसरी व्यवहार गर्ने भनी सिकाउन भनै कठिन हुन्छ । बहिरा बालबालिकाहरूसँग संचार गर्न कठिन भइरहेका बेला आमाबाबु तथा अन्य सेवासुसुश्रा गर्नेहरूले नानीहरूको कुरा सुन्नु भन्दा निरास भएर उनीहरूलाई पिट्ने वा झक्झक्याउने बढी गर्न सक्छन् । आमाबाबु तथा अन्य सेवासुसुश्रा गर्नेहरूलाई सहयोग गर्ने बारे थप जानकारीका लागि अध्याय १७ हेर्नुहोस् ।

आफ्ना बालबालिकाहरूलाई अनुशासित बनाउने आफ्ना नानीदेखिको लागेको बानी बदल्न मानिसहरूलाई कठिन हुन्छ । धेरैजसो मानिसहरू आफू केटाकेटी हुँदा कसरी अनुशासित बनाइएको थियो त्यसरी नै बालबालिकाहरूलाई अनुशासित बनाउन कोसिस गर्छन् । आफ्नो निराशालाई नियन्त्रणमा राख्न हामी आक्रामक बन्नु हुँदैन यसो भएमा नानीहरूले आफ्नो निराशालाई आक्रामक नबनी नियन्त्रणमा राख्न सकिने कुरा सिकिरहेका हुन्छन् । यहाँ आमाबाबुहरूको एउटा समूहले आफ्ना बालबालिकाहरूलाई अनुशासित बनाउने तरिकामा कसरी परिवर्तन ल्यायो भन्ने कथा दिइएको छ ।

मेक्सिकोका आमाबाबुले अनुशासित बनाउने अर्को उपाय पहिल्याउँछन्

मेक्सिको नामक मुलुकमा एकजना समाजसेवी र शिक्षकले बहिरा बालबालिकाहरूका लागि शिशु-विद्यालय कार्यक्रम सुरु गरेका थिए। त्यस विद्यालयमा प्रत्येक दिन बालबालिकाहरूलाई आफ्नै आमाबाबुहरूले लिएर जाने गर्नुपर्थ्यो। त्यसमा आमाबाबुले आफ्ना बालबालिकाहरूसँग क्रियाकलापहरूमा भाग लिन्थे र एक अर्कालाई सहयोग गर्थे।

केही समयपछि आमाबाबुलाई आफूले बालबालिकाहरूलाई धेरै कुट्ने र भाकलभुकुल गर्ने गरेको कुरा थाहा पाए। उनीहरूले यस विषयमा समाजसेवीसँग माफी पनि गरे र नानीहरूलाई अनुशासित बनाउने अरु तरिकाहरू खोज्ने निर्णय गरे। सामाजिक कार्यकर्ताले विश्राम समय विधिका बारेमा बताए। यो विधि भनेको नानीलाई समस्या परेको स्थितिबाट हटाएर केही मिनट चुपचाप अर्को स्थानमा राख्ने तरिका हो।

आमाबाबुले नानीलाई प्रत्येक पटक पिटे वा भाकलभुकुल गरेमा नगद जरिवाना तिराउने व्यवस्था गरेमा आफूहरूले नानीहरूलाई पिट्ने क्रममा कमी आउनेछ भनेर निर्णय गरे। जरिवाना बापको पैसा एउटा खुत्रुकेमा खसाल्ने नियम बनाए। सुरुमा करिब सबै आमाबाबुहरूले प्रत्येक दिन खुत्रुकेमा पैसा खसाल्नु पर्‍यो। तर जरिवानाले उनीहरूलाई आफ्ना बालबालिकाहरूलाई पिट्नु अगाडि सोचन बाध्य तुल्यायो।

मनिता सधैं आफ्ना दिदीहरूबाट सामानहरू खोस्छिन्। दिदीहरूले उनी सानै भएकी कारणल अहिलेसम्म छुट दिएका छन्। अब उ हुर्किन् उनले के राम्रो के नराम्रो भनेर जान्नु पर्छ।

हरीश पनि त्यसै गर्थे। म उनलाई धेरै पिट्थे। तर त्यो किन गलत हो भनेर मलाई थाहा थिएन। म एकै पटक रिसाउँथे र हार मान्थे।

हामीले संचार सिकेपछि अहिले धेरै राम्रो हुँदैछ। तर सिक्नलाई धेरै समय लाग्छ। म रिस रोक्न कोसिस गर्छु।

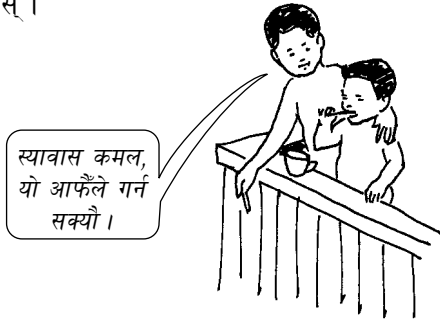
जब उनीहरूले नयाँ विधिहरू अपनाए र संचार सीपहरूमा सुधार गरे तब आफ्ना नानीहरूले राम्ररी व्यवहार गरेको पाए। सुरुमा उनीहरूलाई आफ्ना बालबालिकाहरूलाई अनुशासित गर्ने विधि परिवर्तन गर्न सजिलो भएन तर अहिले उनीहरू आफ्ना नानीहरूलाई विरलै मात्र कुट्छन् तथा भाकलभुकुल गर्छन्।

नानीको सामाजिक विकासलाई कसरी प्रोत्साहित गर्ने

नानीलाई बहिरो वा राम्ररी सुन्न नसक्ने प्रौढहरूसँग चिनजान र अन्तरक्रिया गर्न सक्ने वातावरण बनाइदिनुहोस् । यसले उसलाई राम्ररी सुन्न नसक्नेहरू पनि सफल हुन सक्छन् भनेर थाहा पाउन र आफ्नो आत्मविश्वास र आत्मसम्मान विकास गर्न सहयोग गर्छ । यदि उसले उनीहरूबीच सहकार्य हुनेगरेको, प्रश्नोत्तर भइरहेको, प्रतिक्रिया हुनेगरेको र आफ्ना भावनाहरू व्यक्त हुनेगरेको कामकुराहरू देखेर उसले सामाजिक नियमहरू सिक्नेछ र यस क्रममा उसको सामाजिक सीपहरूको विकास हुनेछ ।

नानीलाई जिम्मेवार र स्वतन्त्र बन्न प्रोत्साहित गर्नुहोस् ।

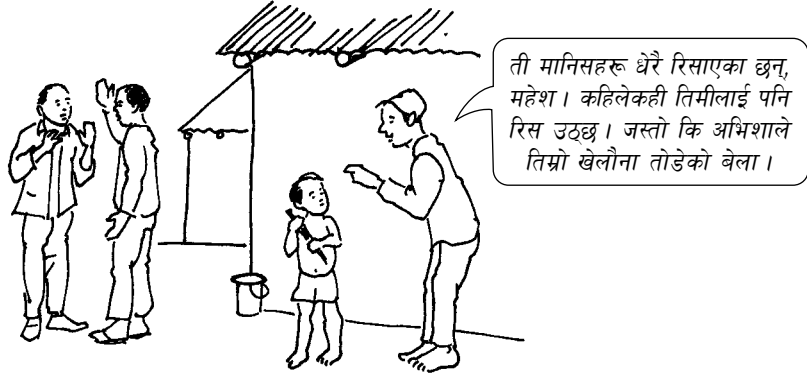
उसँग भएका मूल्यवान र समुदाय उपयोगी सीपहरूबारे सचेत हुन नानीलाई सहयोग गर्नुहोस् । उसलाई यी सीपहरू अरू विकसित गर्न प्रोत्साहित गर्नुहोस् ।

नानीलाई आफ्ना भावनाहरूबारे संचार तथा व्यक्त गर्न सहयोग गर्नुहोस् ।

आफ्ना भावनाहरू व्यक्त गर्न नजान्ने बालकलाई ती भावनाहरू गरेर देखाउने बाहेक अर्को बाटो हुँदैन । ती भावनाहरू व्यक्त गर्ने ऊसँग अन्य उपायहरू नभएकाले उसले हिर्काउने, चिच्याउने वा लात्ति हान्ने गर्न सक्छ । नानी धेरै निराश भएको, रूखो वा रिसाएको बेला उसलाई आफ्ना भावनाहरू व्यक्त गर्ने अन्य उपायहरू सिकाउन सहयोग गर्नुपर्छ ।

नानीलाई कडा भावनाहरू व्यक्त गर्न सकिने सङ्केत र शब्दहरू सिकाउने अवसरहरूको खोजी गर्नुहोस् । यसो भएमा उसलाई आफ्ना भावनाहरू जान्न र बुझ्न सहयोग गर्छ । जब उसले सङ्केत र शब्दहरूबाट आफ्ना भावनाहरू व्यक्त या संचार गर्न जान्दछ तब उसले आफ्ना भावनाहरूलाई गरेर देखाउनु भन्दा कुरा गर्न वा सङ्केत गर्न सजिलो मान्नेछ ।

असल व्यवहारलाई पुरस्कृत गर्नुहोस्

जब कुनै नानीले असल व्यवहार गर्छ उसको वरिपरिका मानिसहरूले उसलाई राम्रो व्यवहार गर्छन् । नानीले गरेका असल व्यवहारको प्रशंसा गर्ने गर्नुहोस् । एउटा नानीले आफ्ना आमाबाबु र अरूबाट माया र स्वीकार गरोस् भन्ने चाहना राख्छ र उसले गरेका हरेक व्यवहारहरूलाई प्रशंसा र ध्यान दिइयो भने यसले त्यस्ता व्यवहारहरूलाई दोहोर्‍याउँछ । उसलाई भनिएका कुरा वा प्रेमपूर्ण अङ्कमाल वा मीठो खानेकुरा दिने गर्नाले उसलाई असल व्यवहार गर्न प्रोत्साहन गर्न ठूलो सहयोग पुग्छ ।

बहिरो नानीलाई असल व्यवहार सिकाउन ठूलो धैर्य र मेहेनतको खाँचो हुन्छ । तर जब उसले सामाजिक सीपको विकास गर्न थाल्छ र असल व्यवहार गर्छ, उसलाई साथी बनाउन, समुदायमा सहभागी हुन र अन्तत विद्यालय जान सजिलो हुन्छ ।

- □ उसले असल व्यवहार गर्दा □ प्रशंसा गर्नुहोस् ।

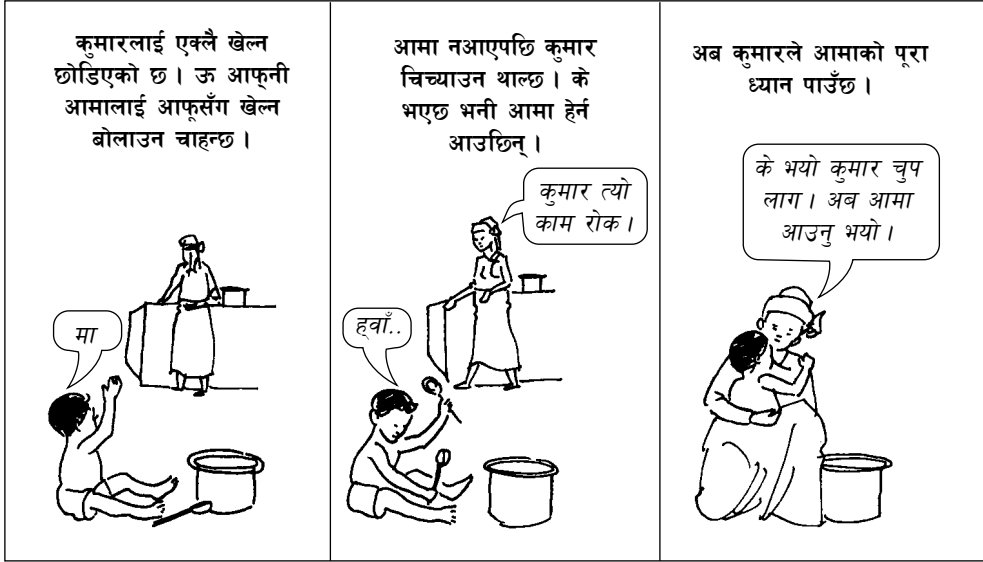
आमाले सिर्जनालाई आफ्नो लुगा धुन कोसिस गर्दा प्रोत्साहन दिन्छिन् ।

- □ नराम्रो व्यवहारको साटो असल व्यवहारलाई पुरस्कृत गर्नुहोस् । नानीले मनपर्ने व्यवहार गरिरहेको छ भने उसलाई हेरेर मुस्कुराउनुहोस् वा मायालु धाप मार्नुहोस् ।

धेरैजसो अवस्थामा नानीले नराम्रो व्यवहार वा जिद्दी गरिरहन्छ किनकि यसो गरेमा उसले चाहेको कुरा प्राप्त गर्न सकिन्छ भनेर उसले सिकेको हुन्छ । उदाहरणका लागि:

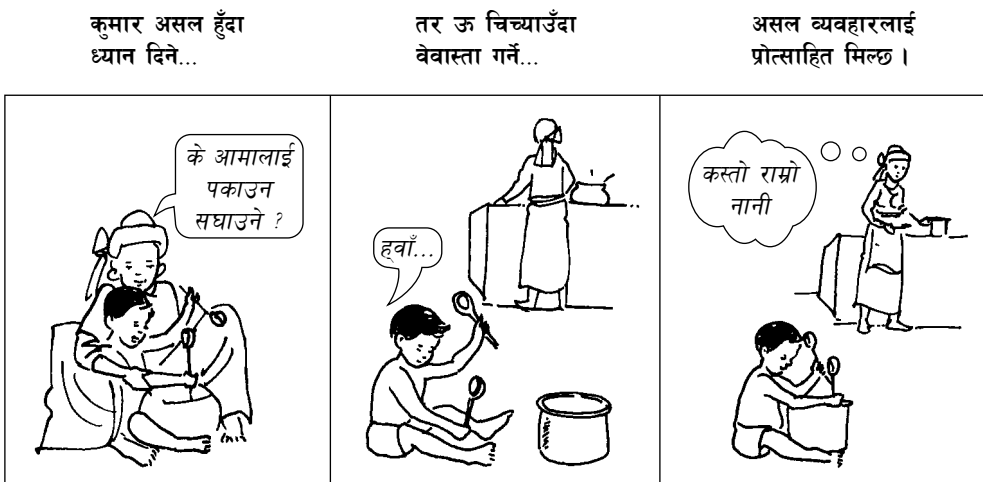

कुमारले राम्रो व्यवहार गर्दा ध्यान नदिनु...

र उसले नराम्रो व्यवहार गर्दा ध्यान दिनु...

र यसरी नराम्रो व्यवहारलाई प्रोत्साहन मिल्छ ।

असल व्यवहार गरेको बेला ध्यान दिने र खराब व्यवहार गर्दा ध्यान नदिने गर्नुभयो भने खराब व्यवहार गर्दा चाहेको कुरा प्राप्त गर्न सकिदैन रहेछ भनेर नानीले सिक्न थालेछ । उदाहरणका लागि कुमारकी आमाले यसरी सिक्नुभयो:

नानीलाई 'किन' को अर्थ वा कारण बुझ्न सक्ने बनाउनुहोस्

आफूले कुनै काम गर्नुपर्ने कारण वा किन गर्नुपर्छ भन्ने कुरा बुझे भने बालबालिकाहरूलाई कसैले भनेको काम गर्न सजिलो हुन्छ । तर राम्ररी सुन्न नसक्ने

बालबालिकाहरूले 'किन' को उत्तर बुझ्न पर्याप्त शब्दहरू वा सङ्केतहरू जान्न नसक्ने हुनसक्छन् ।

यसकारण आमाबाबुले प्रायसः उनीहरूलाई 'यसो गर' 'उसो गर' भनेर अह्वाउनु मात्र सजिलो मान्छन् । यदि बालबालिकाले उनीहरूले कुनै काम किन गर्नुपर्छ भनेर बुझ्न सकेनन् भने उनीहरू निराश हुन्छन् ।

घरमा खाना तयार छ भनेर बुझाएमा हरि चाँडो हिंड्न मान्न सक्छ ।

परिवर्तनलाई सहज बनाउनुहोस्

धेरैजसो कलिला बालबालिकाहरूको निम्ति गरिरहेको एउटा क्रियाकलापबाट अर्को क्रियाकलाप गर्न लगाउनु कठिन हुन्छ । उनीहरू एउटा घरबाट अर्को घर जान वा खेल्दाखेल्दै नुहाउन भन्यो भने नमान्न र दिक्क मान्न सक्छन् । यति हुँदा हुँदै पनि उनीहरू दैनिक गरिने काममा बानी पारिनु पर्छ । जबसम्म उनीहरूले दैनिक गरिने काममा बानी पर्दैनन्, तबसम्म ती कामहरू नगर्न निहुँ खोज्ने गरिरहन्छन् । यसैगरी जब ती कामहरूमा बानी पर्छन् तब त्यसमा तलामाथि परेमा पनि उनीहरूले असुरक्षाको अनुभव गर्न सक्छन् ।

अब के हुन्छ भनी थाहा भएमा त्यो कामका लागि बालबालिकाहरूलाई तयारी हुन सजिलो हुन्छ । कुनै कुनै बेला चित्रहरूले कामकुरा परिवर्तन गर्नका लागि गरिने संचार गर्न सहयोग पुऱ्याउँछन् । उदाहरणका लागि यदि नानी खेल्दैछ र नुहाउने बेला भइसकेको छ उसलाई नुहाईरहेको चित्र देखाउन सकिन्छ । चित्रले के देखाएको छ भनी छलफल गरेर उसलाई परिवर्तनका बारे बुझ्न सजिलो र एक कामकुराबाट अर्कोमा परिवर्तन गर्न तपाईं र नानी दुवैलाई लागि सहज बनाउन सकिन्छ ।

घरबाहिर सार्वजनिक स्थानमा जान सजिलो बनाउन नानीलाई कहाँ जाँदैछौं भनेर बताएमा सहयोग पुग्न सक्नेछ । उदाहरणका लागि तपाईंहरू बजार जाँदै हुनुहुन्छ भनेर उसलाई बुझ्न सहयोग गर्न बजार जाँदा लैजाने भोला देखाउन सक्नुहुन्छ ।

याद गर्नुहोस् ! बालबालिका हुकँदै जाँदा परिवर्तन सहज बन्दै जान्छ ।

नानीलाई निर्णय लिन सिक्न सहयोग गर्नुहोस् ।

सही निर्णय गर्ने तरिका बालबालिकाहरूले सिक्नै पर्ने महत्त्वपूर्ण कुराहरूमध्ये एक हो । तपाईं वा अरूले हर समय नानीलाई के गर्नुपर्छ भनी बताईरहने हो भने उनले सही निर्णय लिन सिक्न सक्ने छैन ।

सही निर्णय गर्न सक्षम भएमा बालबालिकाहरूलाई आत्मविश्वासी बन्न सहयोग पुग्छ । आत्मविश्वासी बन्नाले बालबालिकाहरूलाई आफ्ना समुदायका गतिविधिहरूमा पूर्णरूपले सहभागी हुन र असल जीवन बिताउन सहयोग पुग्छ । सकेसम्म आफ्नो नानीलाई असर गर्ने विषयहरूमा सामान्य छनौट गर्न उसलाई प्रोत्साहित गर्नुहोस् । उदाहरणका लागि कहिलेकहीं उसले के खाने वा पिउने, के लगाउने, कतिखेर सुत्ने वा के गर्ने भनेर आफै निर्णय लिन सक्ने वातावरण बनाइनु पर्छ ।

कुनै बहिरा नानीले आफूले चाहेको वा मन पराएको कुरा लिनै निर्णय गरेको छ तर यो कुरा व्यक्त गर्न सक्दैन भने उसलाई आफूले गर्न चाहेको कुरा व्यक्त गर्ने संचार गर्न सहयोग पुग्ने प्रश्नहरू सोध्नु होस् ।

सबैले बहिरा बालबालिकाहरूलाई सामाजिक सीप सिक्न सहयोग गर्न सक्छन्

बहिरा बालबालिकाहरूले मायालु समुदायको सदस्य बन्न र विद्यालय जानपाए भने उनीहरूले सामाजिक सीपहरू राम्ररी सिक्न र सिकेका सीपहरू अभ्यास गर्न समूहमा अन्तरक्रिया गर्न र समय बिताउन पाउछन् । यी कुराहरूले उनीहरूको सामाजिक सीप विकासमा लामो छलाड मारन सहयोग पुग्नेछ । केही समुदायहरूमा बाल हेरचाह केन्द्र वा शिशु विद्यालयहरू हुन्छन् जहाँ बालबालिकाहरूका समूहहरू सँगै खेल्छन् र सिक्छन् । समूहमा हरेक व्यक्तिका अपेक्षाहरू भिन्दाभिन्दै हुन्छन् भनेर बालबालिकाहरूले बुझ्छन् । उनीहरूले कुनै कुरा वा विचार आदान प्रदान गर्न, पालो पर्खन र अरूका भावनाबारे विचार पुऱ्याउन सिक्छन् ।

बहिरा नानीलाई संसारबारे सिक्न सहयोग गर्नुहोस्

बहिरा वा राम्ररी सुन्न नसक्ने बालबालिकाहरूले सामुदायिक गतिविधि तथा घटनाहरू अनुभव गर्न, दैनिक क्रियाकलापहरूमा भाग लिन र यी कुराहरू आफ्ना परिवार र साथीहरूसँग छलफल गर्न जरुरी हुन्छ । यसका लागि आमाबाबु, दिदीबहिनी, दाजुभाइले बहिरा बालबालिकाहरूलाई सार्वजनिक स्थलहरूमा, नातासम्बन्धी र मित्रहरू भेट्न सकेसम्म बढी बाहिर लगेर सहयोग गर्नु पर्छ । नानीलाई समुदायभित्र के कस्ता कामहरू कसरी हुन्छन् भनी बताउने प्रत्येक अवसरको उपयोग गर्नुपर्छ ।

उसलाई पानी भर्नु, दाउरा बटुल्न जाँदा वा बजार, विद्यालय, मन्दिर वा हाट-मेला वा चाडपर्वका गतिविधिहरूमा संगै लिएर जानुहोस् । यसै क्रममा सुन्न सक्ने बालबालिकाले सुनेरमात्र के-के सिक्न सक्छन् ख्याल गर्नुहोस् । यी कुराहरू तपाईं र उनी दुबैले बुझ्ने सङ्केतहरू वा शब्दहरू प्रयोग गरी उनलाई बुझाउने कोसिस गर्नुहोस् ।

अरूलाई हेरेर बालबालिकाहरूले आफू वरिपरिको संसारबारे जान्न सक्छन् । उनीहरूले खानेकुरा कसले पकाउँछ र बजारमा मानिसहरूले कसरी किन-बेच गर्छन् भन्ने जस्ता कुराहरू सिक्छन् ।

नानीलाई मित्रता गाँस्ने तरिका सिकाउनु होस्

जतिजति बालबालिकाहरू एकआपसमा मिलेर खेल थाल्छन् संचार र अरूसँग मिल्न सक्ने क्षमता त्यति नै महत्वपूर्ण बन्छ । धेरै बहिरा बालबालिकाहरू अलग्याइएका र एकिलएका हुन्छन् । यसो हुनुको एउटा कारण उनीहरूले मित्रता गाँस्न आवश्यक सामाजिक सीप सिक्न नसक्नु हो । अर्को

कारण उनीहरूलाई कसरी संलग्न गराउने भनी सुन्न सक्ने बालबालिकाहरूलाई थाहा नहुनु पनि हो ।

रिमाले राम्ररी सुन्न सक्दिनन्, त्यसैले सुनाइको काम नहुने खेल खेलौं ।

हामीले 'तयार' र 'बाहिर' भन्नेलाई शब्दको साटो सङ्केत प्रयोग गर्न सक्छौं ।

अभिभावकले समुदायका सुन्न सक्ने बालबालिकाहरूलाई बहिरा बालबालिकाहरूसँग कसरी संचार गर्न सकिन्छ भनेर बुझ्न सहयोग गर्नु पर्छ । जब बालबालिकाहरूले बहिरो नानीसँग कसरी संचार गर्ने भनी जान्दछन्, उनीहरूले ती नानीलाई आफ्ना खेलहरूमा सामेल गर्ने बढी सम्भावना हुन्छ ।

बालबालिकाहरूले प्रायसः "नक्कल गर्ने" खेलहरू बनाउँछन् । यदि उनीहरूले बहिरो नानीलाई आफ्ना खेलमा सामेल गराए भने उसले नयाँ स्थितिमा के अपेक्षा गर्ने र कसरी व्यवहार गर्ने भनी सिक्न सक्छ ।

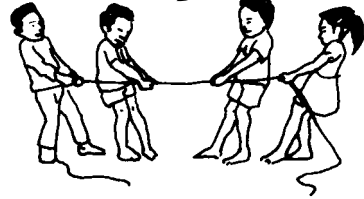
सिर्जनका दाजु र दिदी पसलमा ग्राहक र पसलले के-कस्तो व्यवहार गर्छन् र सामान कसरी किनिन्छ भनेर उसलाई बुझाउन 'पसल' भन्ने खेल खेल्दैछन् ।

नानीलाई साथी बनाउन र अरू बालबालिकाहरूसँग खेलन र अरूका भावनाबारे सचेत हुन, विचार आदानप्रदान र सहकार्य गर्न र नियमहरू बुझ्न सहयोग गर्नुहोस् । उसलाई अरू बालबालिकाहरूसँग संचार गर्न पनि सहयोगको आवश्यकता पर्न सक्छ ।

अरू बालबालिकाहरू आफ्नो खेलको नियम बुझ्न नसक्ने नानीसँग खेलन कोसिस गर्दा दिक्क हुन सक्छन् । उनीहरूले बहिरा नानीलाई आफ्ना खेलबाट अलग्याउँदै जान सक्छन् । यसकारण अभिभावकहरूले सुन्न सक्ने बालबालिकाहरूलाई शब्दहरू आवश्यकता नपर्ने खेलहरू सिकाएर बहिरा नानीलाई खेलमा सहभागी हुने वातावरण तयार गरिदिनु पर्छ । नानीलाई खेलका नियमहरू बुझाएर कसरी त्यो खेल खेल्ने भनी देखाउने गर्नु पर्छ ।

रिना धेरै तगडा छिन् । अर्को पल्ट म उनको टोलीमा बस्छु ।

समुदायका 'सामाजिक सीपहरू'

बालबालिकाहरूलाई 'सामाजिक सीप' सिकाउन महत्वपूर्ण भएता पनि त्यो मात्रै पर्याप्त हुँदैन । बालबालिकाहरूले हामी कसरी सिकाउँछौं वा उनीहरूसँग कस्तो व्यवहार गर्छौं भन्नेबाट मात्र सामाजिक सीपहरू सिक्दैनन् बरु समुदाय भित्रका मानिसहरू एक अर्कासँग कसरी व्यवहार गर्छन् भन्ने देखेर पनि सिक्छन् ।

जब हामी बालबालिकाहरूलाई बहिराहरूसँग मित्रता गाँस्न र आफूभन्दा भिन्न मानिसहरूसँग आदर गर्न सिकाउँछौं, उनीहरूलाई हामी हरेकसँग मित्रभाव राख्न सिकाइरहेका हुन्छौं । हामी अरूलाई सहयोग गर्नु सबैको जिम्मेवारी हो भनेर सिकाइरहेका छौं ।

बालबालिकाहरूलाई समूहमा मिलेर खेल सिकाउनाले उनीहरूले एकबद्धता र सहकार्य गर्ने कुराहरू सिक्किरहेका हुन्छन् ।

तर हामीले आफ्नै सुभावहरूलाई ग्रहण गर्नुपर्छ र आफ्नै कामद्वारा उदाहरण प्रस्तुत गर्नुपर्छ । यदि बालबालिकाहरूले हामीलाई आफूभन्दा भिन्न क्षमता भएका मानिसहरूलाई, हामी भन्दा भिन्न देखिने वा हामी भन्दा गरिब मानिसहरूलाई वेवास्ता वा अस्वीकार गरिरहेका देख्छन्, उनीहरूले हामीले सिकाउन चाहेको भन्दा विल्कूलै भिन्दै पाठ सिक्नेछन् ।

यदि तपाईं अरूलाई दयामाया र आदर गर्नुहुन्छ भने सो कुरा देखेर बालबच्चाले एकअर्काले त्यस्तै व्यवहार गर्न सिक्छन् ।

यदि हामी हाम्रा बालबालिकाहरूले आफ्नै र अरू मानिसहरूको आदर गर्न सिक्न भन्ने चाहन्छौं भने उनीहरू हामीले यी मूल्यहरू व्यवहारमा उतारेको देख्न चाहन्छन् । हामी स्वयंले आफूभन्दा भिन्न मानिसलाई आदर दर्शाउनुपर्छ । हामी सबैले सबै मानिसलाई स्वीकार तथा सहयोग गर्ने र हाम्रा निमित्त महत्वपूर्ण मूल्य अनुरूप काम गर्ने समुदाय निर्माण गर्न पनि काम गर्नुपर्छ ।